

# Living Archive in Hanseatic Urban Heritage: Architectural and Restoration Analysis of Stralsund's Mönchstraße 38

## Hanse Kent Mirasında “Yaşayan Arşiv”: Stralsund Mönchstraße 38’in Mimari ve Restorasyon Analizi

Yusuf PALA

Bağımsız Araştırmacı, Berlin, Almanya.  
Independent Researcher, Berlin, Germany.



Received / Geliş Tarihi 25.11.2025  
Revision Requested /  
Revizyon Talebi 28.01.2026  
Last Revision / Son  
Revizyon 28.04.2026  
Accepted / Kabul Tarihi 11.05.2026  
Publication Date / Yayın  
Tarihi 15.06.2026

Corresponding author / Sorumlu Yazar:  
Yusuf PALA

E-mail: ypyusufpala@googlemail.com

Cite this article: Pala, Y. (2026). Living  
archive in Heritage: architectural and  
restoration analysis of Stralsund's  
Mönchstraße 38. *PLANARCH - Design  
and Planning Research*, 10(2), 317-327.  
DOI: 10.54864/planarch.1829769



Content of this journal is licensed under a Creative  
Commons Attribution-Noncommercial 4.0  
International License.

### ABSTRACT

This article examines the Museum House Mönchstraße 38 in the historic centre of Stralsund, analysing more than seven centuries of architectural, social and cultural transformation from a holistic conservation perspective. It aims to interpret the building's multi-layered fabric through the notion of a “living archive” and to discuss the ethical and mnemonic dimensions of contemporary conservation practice in relation to urban memory. As a rare example that has preserved its structural and functional typology from the Hanseatic period to the present, Mönchstraße 38 is evaluated as a key site for understanding the continuity of social and spatial memory. The methodology combines documentation, archival research, spatial and structural analysis, on-site observation and stratigraphic reading, supported by project reports, pre- and post-intervention comparisons, archaeological findings and historical city maps from the 1996-1999 restoration. The theoretical framework brings John Ruskin's emphasis on “traces of age” and patina as intrinsic historical value into dialogue with Cesare Brandi's principles of aesthetic-historical unity and recognisability of additions, tested against concrete conservation decisions taken for the house. Within this framework, the “living archive” model is proposed as a point of intersection between Ruskinian and Brandian thought and contemporary German Denkmalpflege. The article argues that the restoration strategy privileged legibility of accumulated layers over periodic renewal, turning Mönchstraße 38 into an inhabited archive where domestic life on the upper floors and production-trade functions on the lower levels materialise historical social hierarchies, and where memory is preserved less through mere physical integrity than through narrative and social continuity.

**Keywords:** Dielenhaus, restoration, archaeology, layered conservation, living archive.

### ÖZ

Stralsund kent merkezindeki Mönchstraße 38 Müze Evi üzerine yapılan bu makale, yapının yedi yüzyılı aşan mimari, toplumsal ve kültürel evrimini bütüncül koruma perspektifiyle inceler. Çalışmanın amacı, farklı dönemlere ait katmanları “yaşayan arşiv” kavramı doğrultusunda değerlendirilerek modern koruma pratiğinin kent belleği ve etik boyutlarını tartışmaktır. Mönchstraße 38'in Hanse döneminden günümüze dek özgün strüktürel ve işlevsel niteliklerini koruyan bir örnek olarak, toplumsal ve mekânsal hafızanın sürekliliği bağlamındaki önemi vurgulanır. Makale kapsamında belgeleme, arşiv taraması, mekânsal ve strüktürel çözümleme, yerinde gözlem ve katmanlı okuma yöntemleri kullanılmış; 1996-1999 restorasyon sürecine ait proje raporları, müdahale öncesi-sonrası karşılaştırmaları, arkeolojik buluntular ve eski kent haritaları üzerinden kapsamlı bir değerlendirme sunulmuştur. Kuramsal çerçeve, John Ruskin'in yapıların zaman içinde biriktirdiği “yaş izleri”ni ve yüzey patinasını özgün tarihsel değer olarak gören, bu nedenle restorasyon adı altında bu izlerin silinmesini eleştiren yaklaşımı ile Cesare Brandi'nin estetik-tarihsel bütünlük ve ayırt edilebilir ek ilkelerini, Mönchstraße 38 üzerindeki somut koruma kararları üzerinden karşılaştırmalı biçimde tartışır. Bu bağlamda “yaşayan arşiv” modeli, Ruskin ve Brandi'nin koruma anlayışlarının Almanya'daki Denkmalpflege pratiğiyle kesişim alanı olarak ele alınır. Mönchstraße 38'in hem Hanseatic ticaretin mekânsal dokusunu hem de çağlar boyunca süregelen sosyal farklılaşma ve mimari değişimleri arşivsel doğrulukla taşıdığı; restorasyonun dönemsel “yenileme” yerine katmanların üst üste okunabildiği bir “yaşanmışlık arşivi” ürettiği sunulur. Disiplinler arası koruma, dijital belgeleme ve halk katılımını birleştiren bu yaklaşım, Stralsund'un kültürel hafızasının mekânsal bir manifestosu olarak değerlendirilir.

**Anahtar Kelimeler:** Dielenhaus, restorasyon, arkeoloji, katmanlı koruma, yaşayan arşiv.

## Giriş

Stralsund'un tarihi şehir merkezinde yer alan Mönchstraße 38 Müze Evi, Kuzey Almanya'da ender rastlanan biçimde, yedi yüzyılı kapsayan mimari ve toplumsal katmanlarını kesintisiz olarak koruyabilmiş bir örnektir ve bu çalışma, söz konusu yapıyı "yaşayan arşiv" ve katmanlı koruma modeli olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Ortaçağ'dan günümüze uzanan evrim süreciyle Müze Evi, yalnızca tekil bir yapı değil, Stralsund kentinin ekonomik, sosyo-kültürel ve kentsel gelişiminin somut bir bellek mekânı olarak ele alınmakta; kapsam, 14. yüzyılda Hanse tüccar evi olarak inşa edilmişinden 1996-1999 restorasyon kampanyasına ve güncel müzeleşme stratejilerine dek uzanmaktadır (Lutter, 2022).

"Yaşayan arşiv" kavramı, yapının yalnızca fiziksel katmanlarının değil, kullanım biçimlerinin, gündelik pratiklerin ve bellekssel sürekliliğinin de korunmasını içeren bir yorum çerçevesi sunmaktadır; bu yönüyle yapı, durağan bir müze nesnesinden çok yaşayan miras niteliği taşımaktadır (Poulios, 2014).

Materyal ve yöntem bakımından çalışma, arşiv kayıtları, mülkiyet belgeleri, restorasyon raporları, arkeolojik buluntular ve yerinde mimari/arkeolojik gözlemleri bir araya getiren nitel bir durum çalışması olarak kurgulanmıştır; bu çerçeve, 'Yöntem ve Araştırma Tasarımı' bölümünde ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır.

Lutter (2022), Deutsche Stiftung Denkmalschutz (Deutsche Stiftung Denkmalschutz, 2016), Stralsund Museum (Stralsund Museum, 2024) gibi güncel yayınlar ile Ruskin'in "dokunulmamış yaşamışlık"ı (Ruskin, 1849/2015) ve Brandi'nin "estetik-tarihsel bütünlük" kuramı (Brandi, 1963/2005), çalışmanın kuramsal eksenini oluşturmaktadır. Bu eksen, Almanya'daki denkmalpflege mevzuatı ile Venedik Tüzüğü (ICOMOS, 1964), Nara Belgesi (UNESCO, ICOMOS, ICCROM, 1994) ve Burra Şartı (Australia ICOMOS, 2013) gibi uluslararası koruma metinlerinin tarihsel belge, otantiklik ve değer-temelli koruma ilkeleriyle birlikte ele alınmaktadır.

Yapının mimari strüktürü ve malzeme detayları, Hanse döneminden barok ve rokoko eklemelere dek özgün biçimde korunduğu gibi, modern restorasyon teknikleri ile dijital belgelerin bir arada kullanılması, müzeleşen restorasyon kavramının akademik ve arkeolojik bir laboratuvara dönüştürülmesine imkân tanımıştır (Stralsund Museum, 2024). Bu durum, yapının yalnızca belgelenmiş bir tarihsel nesne olarak değil, aynı zamanda sayısal ortamda yeniden okunabilir, güncellenebilir ve çok katmanlı verilerle ilişkilendirilebilir bir miras sistemi olarak ele alınmasına imkân tanımaktadır; bu yaklaşım, mimari mirasta HBIM temelli belgeleme metodolojileriyle uyumludur (Fai ve Rafeiro, 2014).

Kentin arşiv kayıtları ve eski mülkiyet belgeleri, yapının strüktürel sürekliliği ve fonksiyonel değişimleri hakkında ayrıntılı veri sunmaktadır; Mönchstraße 38'in Dielenhaus tipolojisi ve özgün strüktürel çatı sistemi, Orta Çağ ticaret dokusunun mekânsal izlerini günümüz toplumsal hafızasına taşıyan temel unsurlardandır.

Restorasyonun ardından Müze Evi, Stralsund Museum'un en kapsamlı ve gezilebilir "tek eseri"ne dönüşmüş; arkeolojik buluntular ve alan içi belgeler, "yerin tanıdığı malzeme, yerinde sergilenmelidir" ilkesiyle bina içinde kamusal hafıza mekânına entegre edilmiştir (Lutter, 2022, s. 21). Uluslararası ve disiplinler arası önem taşıyan Mönchstraße 38'in koruma modeli; sadece Stralsund için değil, Baltık coğrafyasının çok katmanlı kent dokusu ve Avrupa'da gelişen konservatif koruma paradigmasının en özgün örneklerinden biri olarak disiplinin temel literatürüne katkı

sunmaktadır (Kimminus-Schneider, 2002).

Bulgular, restorasyon sürecinde yapının "eski ihtişamına" döndürülmesi yerine, her dönemin özgün izinin belgelenecek görünür kılındığını, böylece müzeleşen restorasyon kavramı altında arkeolojik ve mimari bir laboratuvar üretildiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda makale, Ruskin'in yapıların zaman içinde yüzeylerinde oluşan renk değişimleri, aşınmalar ve kullanım izleri gibi "yaşlanma belirtileri"ni ve patinayı özgün tarihsel değer olarak kabul eden, bu nedenle restorasyon adı altında bu izlerin silinmesini eleştiren yaklaşımı ile Brandi'nin estetik-tarihsel bütünlük ve ayırt edilebilir ek ilkelerini, Almanya'daki denkmalpflege ve uluslararası koruma metinlerinin tarihsel belge ve otantiklik vurgusuyla ilişkilendirerek Mönchstraße 38 üzerindeki somut müdahale kararları üzerinden tartışmaktadır. Bu amaçla, girişin ardından önce kuramsal çerçeve ayrıntılı biçimde ortaya konmakta, ardından yapının tarihsel, mimari ve teknik analizi ile restorasyon süreçleri bu çerçeve ışığında değerlendirilmektedir. Böylece Mönchstraße 38, katmanlı koruma, arkeolojik okuma ve "yerinde sergileme" ilkelerini bir araya getiren modeliyle, sadece Stralsund için değil, Baltık kentleri ve Avrupa denkmalsschutz (anıt koruma) literatürü açısından da çok katmanlı kentsel mirasın korunmasına yönelik geliştirilebilir bir referans çerçevesi sunmaktadır. Stralsund'un tarihsel merkezinde gözlenen bu süreklilik, tekil anıtların korunmasının ötesine geçerek bütüncül kentsel dokunun sürdürülebilir biçimde yönetilmesini gerekli kılmakta; bu yönüyle tarihî kentlerde koruma ve sürdürülebilirlik ilişkisine dair daha geniş tartışmalarla da örtüşmektedir (Rodwell, 2007).

### Kuramsal Çerçeve: Ruskin, Brandi ve Normatif Çerçeve

Mönchstraße 38'in "yaşayan arşiv" ve katmanlı koruma modeli olarak ele alınması, yalnızca Ruskin ve Brandi gibi kuramcıların kavramsal mirasına değil, aynı zamanda Almanya'daki Denkmalschutz mevzuatı ile Venedik Tüzüğü, Nara Belgesi ve Burra Şartı gibi uluslararası belgelerde tanımlanan ilkelere dayanmaktadır. Bu bölümde, söz konusu düşünsel ve normatif çerçeve özetlenerek, yapının koruma yaklaşımının kuramsal arka planı ortaya konulmaktadır. Bu yaklaşım, yalnızca klasik restorasyon kuramlarıyla sınırlı kalmamakta; mirasın kullanım sürekliliği, toplulukla ilişkisi ve aktarılmış anlam katmanları üzerinden değerlendirildiği "yaşayan miras" tartışmalarıyla da genişlemektedir (Poulios, 2014). Tarihî kentsel peyzajın yalnızca fiziksel doku üzerinden değil, otantikliğin farklı boyutları üzerinden de okunması gerektiği, Dünya Mirası tartışmalarında sıkça vurgulanmaktadır (Araoz, 2011). Mönchstraße 38 için geliştirilen koruma yaklaşımı, tarihî kent merkezlerinde katmanlı doku, kullanım sürekliliği ve toplumsal katılımı birlikte değerlendiren Historic Urban Landscape çerçevesiyle uyumlu, pratikte uygulanabilir bir model olarak okunabilir (Bandarin ve van Oers, 2012).

### Ruskin: Yaş/Patina, Restorasyon Eleştirisi ve "Dokunulmama"

John Ruskin'in restorasyon kavramına yönelik eleştirisi, Mönchstraße 38'in katmanlı korunmasını anlamak için temel bir referans noktası sunar. Ruskin, mimari mirasın değerini yalnızca ilk tasarımın formel bütünlüğünde değil, zaman içinde yüzeylerde oluşan renk değişimleri, aşınmalar ve izler gibi "yaşlanma belirtileri" ile, yılların bıraktığı ince kir tabakası ve matlaşma anlamındaki patinada ve farklı dönemlerdeki kullanımların bıraktığı maddi kayıtlarda görür. Bu nedenle restorasyon, çoğu durumda bu birikmiş zamansallığı silen, görünürde koruma iddiası

taşısa da aslında yapının tarihsel hakikatine zarar veren bir müdahale olarak değerlendirilir.

Ruskin'in "dokunulmama" ilkesi, mutlak müdahalesizlikten ziyade, yapıların yaşlanma ve kısmi bozulma süreçlerini tarihsel tanıklığın ve etik bir saygının parçası olarak kabul etmeyi önerir. Koruma, idealize edilmiş bir "ilk hal" üretmekten çok, mevcut durumun tüm izleriyle belgelenmesi ve yalnızca kaçınılmaz teknik müdahalelerin, yaş değerini zedelemeyecek ölçüde gerçekleştirilmesi anlamına gelir. Mönchstraße 38'de farklı dönemlere ait sıva, boya, duvar izleri ve mekânsal bölünmelerin mümkün olduğunca yerinde korunması ve ziyaretçiye açık biçimde gösterilmesi, bu Ruskinçi yaş/patina vurgusu ile doğrudan ilişkilendirilebilir.

#### **Brandi: Estetik-Tarihsel Bütünlük, Ayırt Edilebilir Ek ve Potansiyel Birlik**

Cesare Brandi'nin restorasyon kuramı, mimari mirası hem estetik hem tarihsel değerlerin taşıyıcısı olarak konumlandırır ve restorasyonu bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarımını hedefleyen "metodolojik an" olarak tanımlar. Brandi'ye göre "estetik-tarihsel bütünlük", yapının tek bir döneme indirgenmiş sahte bir tamlığa dönüştürülmesi değil, farklı tarihsel katmanların birlikte var olduğu, ancak algısal düzeyde tutarlı bir bütün oluşturduğu durumdur.

Brandi'nin koruma pratiği açısından belirleyici ilkelerinden biri, yeni müdahalelerin "ayırt edilebilir" olmasıdır. Yeni ekler, özgün doku ile karıştırılmayacak, ancak onu da gölgelemeyecek biçimde tasarlanmalı; böylece ne tarihsel belge niteliği zedelenmeli ne de çağdaş ekler sahte tarihsel bir görünüm yaratmalıdır.

Mönchstraße 38'de müze işlevine hizmet eden çağdaş eklerin (örneğin dolaşım, güvenlik veya teknik altyapı elemanları) tarihsel kabuktan bilinçli biçimde farklılaştırılması, Brandi'nin ayırt edilebilir ek ve potansiyel birlik kavramlarının Stralsund bağlamında mekânsal bir yorumu olarak okunabilir. Brandi'nin "potansiyel birlik" fikri, çok katmanlı bir yapının mevcut tüm izleriyle birlikte estetik olarak bir bütün olarak algılanabilme imkânının korunmasıdır; Mönchstraße 38'in Hanse dönemi strüktürü, barok iç mekân eklemeleri ve çağdaş müze düzenlemeleri arasındaki denge, bu potansiyel birliğin pratiğe yansımalarıdır.

#### **Almanya Bağlamı: Denkmalschutzgesetz Mecklenburg-Vorpommern**

Mönchstraße 38'in korunması, aynı zamanda Mecklenburg-Vorpommern Eyaleti'nin Anıt Koruma Yasası (Denkmalschutzgesetz) kapsamında tanımlanan ilkesel çerçeve içinde gerçekleşmektedir. Yasa, kültürel mirası "tarihsel, sanatsal veya kentsel öneme sahip" (Geschichts-, Kunst- oder städtebauliche Bedeutung) ve kamu yararı bulunan tanıklıklar olarak tanımlar; "anıt alanı" (Denkmalbereich) kavramı ile de yalnızca tekil yapıları değil, bütüncül kentsel silüeti ve sokak dokusunu koruma altına alır. Bu bağlamda Stralsund'un tarihi şehir merkezi ve Mönchstraße 38, yalnızca tek yapı ölçeğinde değil, "tarihsel bütünsel görünüm" (Gesamterscheinung) düzeyinde korunması gereken bir kentsel bütünün parçası olarak değerlendirilir.

Denkmalschutzgesetz, korunacak değerler arasında yapının

"aktarılmışlık değeri"ni (Überlieferungswert) ve "özgünlüğü"nü (Authentizität) vurgular; yani tarihsel tanıklık değeri ile özgün malzeme ve strüktürel bütünlük özel önem taşır. Mönchstraße 38'de hem orijinal Dielenhaus tipolojisinin hem de sonraki yüzyıllarda eklenen katmanların belge değeriyle birlikte korunması, bu yasal çerçevedeki "aktarılmışlık değeri" (Überlieferungswert) ve "tarihsel görünümün bütünü" (Gesamtheit der historischen Erscheinung) ilkeleriyle uyumludur. Böylece yapı, yalnızca tekil bir anıt değil, Hanseatik ticaret kenti Stralsund'un mekânsal ve tarihsel gelişimini okunabilir kılan bir "anıt alanı" (Denkmalbereich) bileşeni olarak konumlanır.

#### **Uluslararası Çerçeve: Venedik Tüzüğü, Nara Belgesi ve Burra Şartı**

Mönchstraße 38'in koruma modeli, ulusal mevzuatın ötesinde, uluslararası koruma ilkeleriyle de ilişkilendirilebilir. 1964 tarihli Venedik Tüzüğü, anıt kavramını "yalnızca büyük yapılarla sınırlı olmayan, aynı zamanda daha mütevazı yapıların da zamanla kazandığı kültürel anlamları içeren tarihsel belgeler bütünü" olarak tanımlar. Tüzük, restorasyonda tarihsel belgenin korunmasını ve yeni eklerin hem bütünlüğe uyumlu, hem de açıkça ayırt edilebilir olmasını şart koşar; kayıp parçaların tamamlanmasının, mevcut tarihsel tanıklığı taklit ederek "tarihsel kanıtı yanlışlamaması" gerektiğini vurgular. Mönchstraße 38'de kayıpların ve yeni eklerin, tarihsel belgeyi sahte biçimde "düzeltmek" yerine, mevcut katmanları okunabilir kılacak biçimde tasarlanması bu ilkeyle örtüşmektedir.

1994 tarihli Nara Belgesi, otantiklik kavramını tekil ve evrensel bir ölçüte indirmek yerine, farklı kültürel bağlamlarda farklı biçimlerde tezahür eden çoğul bir kategori olarak tanımlar. Bu belgeye göre, malzeme, form, kullanım, gelenekler ve mekânsal örgütlenme gibi öğelerin tümü, otantikliğin farklı boyutlarını oluşturabilir. Mönchstraße 38 örneğinde, yalnızca malzeme özgünlüğü değil, Hanseatik ticaret evi tipolojisinin, "üstte yaşama, altta üretim ve ticaret" düzeninin ve çok katmanlı kullanım izlerinin korunması, Nara'nın "yaşayan miras" ve çoğul otantiklik anlayışıyla ilişkilendirilebilir.

Burra Şartı ise, korumayı "değer-temelli" bir süreç olarak tanımlar ve kültürel önem (cultural significance) kavramını estetik, tarihsel, bilimsel, toplumsal ve manevi değerleri kapsayan çok boyutlu bir çerçevede ele alır. Bu yaklaşım, koruma kararlarının yalnızca fiziksel durum üzerinden değil, yapıya atfedilen çoklu anlam ve kullanımlar üzerinden müzakere edilmesini öngörür. Mönchstraße 38'de müze işlevi, yerel topluluk için bir bellek mekânı oluşu, Hanseatik ticaret tarihinin somut tanığı olması ve arkeolojik buluntularla desteklenen bilimsel değeri birlikte düşünüldüğünde, Burra Şartı'nın değer-temelli yaklaşımı Stralsund'daki karar süreçlerini yorumlamak için işlevsel bir araç sunmaktadır.

Bu bütünleşik kuramsal ve normatif çerçeve, Ruskin'in yaş/patina ve restorasyon eleştirisi, Brandi'nin estetik-tarihsel bütünlük ve ayırt edilebilir ek ilkeleri ile Almanya'daki Denkmalschutz mevzuatı ve uluslararası tüzüklerin tarihsel belge, otantiklik ve değer-temelli koruma vurgularını bir araya getirerek, Mönchstraße 38'in "yaşayan arşiv" olarak yorumlanmasına teorik zemin hazırlamaktadır. Makalenin devamında yapının somut müdahale kararları, bu çok katmanlı çerçeve üzerinden ayrıntılı biçimde değerlendirilecektir.

Mönchstraße 38'in "yaşayan arşiv" olarak yorumlanması, Ruskin'in yaş/patina duyarlılığı ile Brandi'nin estetik-tarihsel bütünlük anlayışını, yaşayan miras ve bellek mekânı tartışmalarıyla birleştiren genişletilmiş bir koruma perspektifi ortaya koymaktadır (Nora, 1989). Son yıllarda koruma pratiğinde minimum müdahale, tersinirlik ve belgeleme ağırlıklı yaklaşımlar hem ulusal Denkmalpflege literatüründe hem de uluslararası heritage tartışmalarında tekrar vurgulanmaktadır (Rappoport, 2015).

### Yöntem ve Araştırma Tasarımı

Çalışma nitel, tarihsel ve açıklayıcı bir araştırma olarak kurgulanmıştır. Amaç, Mönchstraße 38'in mimari, strüktürel ve işlevsel katmanlarını "yaşayan arşiv" kavramı çerçevesinde yorumlayarak, somut bir örnek üzerinden koruma kuramı ve koruma pratiği arasında köprü kurmaktır. Bu nedenle çalışma, tek bir yapıya odaklanan derinlemesine bir durum çalışması (case study) tasarımına dayanmaktadır; bulgular, hem özgül bağlamı açıklamayı hem de çok katmanlı kentsel miras için aktarılabılır kavramsal çıkarımlar önermeyi hedefler.

Mönchstraße 38'in, Hanse dönemi Dielenhaus tipolojisini, özgün çatı strüktürünü ve ardışık katmanları büyük ölçüde yerinde koruyan nadir örneklerden biri olması, bu yapıyı hem temsili hem de "yaşayan arşiv" modeli için uygun bir vaka hâline getirmiştir; bu nedenle tekil, derinlemesine vaka yaklaşımı tercih edilmiştir. Mönchstraße 38'in, Hanse dönemi Dielenhaus tipolojisini, özgün çatı strüktürünü ve ardışık katmanları büyük ölçüde yerinde koruyan nadir örneklerden biri olması, bu yapıyı hem temsili hem de 'yaşayan arşiv' modeli için uygun bir vaka hâline getirmiştir; bu nedenle tekil, derinlemesine vaka yaklaşımı tercih edilmiştir.

Çalışmada kullanılan veri kaynakları dört ana grupta toplanmaktadır:

- (1) Yazılı arşiv belgeleri,
- (2) Restorasyon proje ve uygulama raporları,
- (3) Müze ve kurum yayınları (Stralsund Museum yayınları, Deutsche Stiftung Denkmalschutz rapor ve broşürleri, Landesamt für Denkmalpflege dokümanları vb.) ve
- (4) Yerinde gözlem ile fotoğrafik/mekânsal belgeleme (yazar tarafından gerçekleştirilen saha çalışmaları, plan-kesit-fotoğraf setleri).

Veri toplama süreci üç aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada, Stralsund kent arşivi ve ilgili kurum arşivlerinde yapının mülkiyet ve kullanım tarihine ilişkin belgeler, eski fotoğraflar ve kent planları taranmış; bu belgeler kronolojik bir çizelge hâlinde düzenlenmiştir. İkinci aşamada, restorasyon proje çizimleri, uygulama raporları, malzeme analizleri ve müdahale öncesi-sonrası belgeleme setleri sistematik olarak incelenmiş; her müdahale türü (güçlendirme, konsolidasyon, temizleme, ekleme vb.) ayrı kategoriler hâlinde sınıflandırılmıştır.

Özetle yöntem üç temel adımdan oluşmaktadır: (1) Stralsund kent arşivi ve ilgili kurum arşivlerinde mülkiyet, kullanım tarihi, kent planları ve fotoğrafların taranarak kronolojik bir çizelge oluşturulması; (2) restorasyon projeleri, uygulama raporları, malzeme analizleri ve müdahale öncesi-sonrası belgelemenin sistematik biçimde incelenip müdahale türlerine göre sınıflandırılması; (3) yapı üzerinde yürütülen saha çalışmasında mekânsal organizasyon, strüktürel sistem, malzeme katmanları ve in situ sergilemelerin katmanlı okuma yöntemiyle belgelenmesi.

Bu kapsamda kullanılan restorasyon projeleri ve raporları, kamuya açık ve erişilebilir kurumsal dokümanlar olup, özel bir

erişim izni gerektirmeyen kaynaklardan temin edilmiştir diğer belgelerin bilimsel amaçlı kullanımında hukuki bir kısıt bulunmadığı netleştirilmiştir. Üçüncü aşamada, yapı üzerinde yürütülen saha çalışması sırasında mekânsal organizasyon, strüktürel sistem, malzeme katmanları ve arkeolojik "in situ" sergilemeler katmanlı okuma yöntemiyle belgelenmiş; gözlemler plan, kesit ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Elde edilen plan, kesit, fotoğraf ve müdahale verileri; ileride HBIM tabanlı bir bilgi modeline aktarılabilecek, malzeme, strüktür, müdahale tarihi ve kullanım izlerini birlikte okuyabilen bütüncül bir veri altyapısı üretmektedir (Dore ve Murphy, 2017).

Buluntuların özgün bağlamlarında korunması ve in situ sergilenmesi, arkeolojik mirasın kamusal sunumuna ilişkin güncel yaklaşımlarla paralellik göstermektedir. Bu kapsamda kullanılan 'katmanlı okuma' yaklaşımı, duvar örgüsü, malzeme geçişleri, açıklık düzeni, yüzey bitişleri ve kullanım izleri gibi göstergeler üzerinden yapının farklı tarihsel fazlara ayrılması ve bu fazların arşiv belgeleri ile restorasyon raporlarıyla çapraz doğrulanması esasına dayanmaktadır.

Analiz aşamasında elde edilen veriler iki düzeyde değerlendirilmiştir. Birinci düzeyde, yapı tarihçesi, mekânsal tipoloji, strüktürel sistem ve restorasyon süreci kronolojik ve betimleyici bir çerçevede yeniden kurgulanmıştır. İkinci düzeyde ise bu bulgular, John Ruskin'in yapıların zaman içinde yüzeylerinde oluşan "yaş izleri"ni ve patinayı özgün tarihsel değer olarak kabul eden, restorasyon adı altında bu izlerin silinmesini eleştiren yaklaşımı ile Cesare Brandi'nin estetik-tarihsel bütünlük ve ayırt edilebilir ek ilkeleri kullanılarak yorumlanmıştır. Bu iki aşamalı analiz, önce tarihsel ve mekânsal sürekliliği nesnel olarak ortaya koymayı, ardından bu sürekliliği Ruskin ve Brandi'nin kuramsal çerçeveleri ile Almanya'daki Denkmalpflege ve uluslararası koruma belgeleri ışığında yorumlamayı amaçlamaktadır.

Somut müdahale kararları (örneğin çatı kirişlerinin güçlendirilmesi, duvar katmanlarının korunması, çağdaş eklerin dili vb.), Almanya'daki anıtların korunması (Denkmalschutz) çerçevesi ile Venedik Tüzüğü, Nara Belgesi ve Burra Şartı'nda yer alan tarihsel belge, otantiklik ve değer-temelli koruma ilkeleriyle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Çalışma tek bir yapıya odaklanan derinlemesine bir durum çalışması olduğundan, bulgular doğrudan istatistiksel genelleme amacı taşımamaktadır. Bunun yerine, Mönchstraße 38 özelinde geliştirilen "yaşayan arşiv" okuması, Hanse kentleri ve çok katmanlı kentsel miras alanları için aktarılabılır bir kavramsal model olarak önerilmektedir. Değerlendirmeler mevcut arşiv ve proje belgeleri ile gerçekleştirilen saha çalışmasının kapsamıyla sınırlıdır; ileride yapılacak ayrıntılı malzeme analizleri ve karşılaştırmalı vaka çalışmalarının bu çerçeveyi daha da zenginleştireceği öngörülmektedir.

### Mönchstraße'nin Tarihsel Bağlamı

Mönchstraße, Stralsund'un tarihi kimliğinin omurgasını oluşturan, kentin morfolojik gelişiminde ve toplumsal hafızasında merkezi bir yer işgal eden en eski ve karakteristik kentsel eksenlerden biridir. Bu özellikleriyle Mönchstraße, ticaret, konut ve temsil işlevlerinin aynı kentsel eksen üzerinde yoğunlaştığı, kompakt ve çok işlevli tarihsel Avrupa kenti modelinin ayırt edici örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir (Fritzsche ve Adam, 2012).

13. yüzyılın ikinci yarısında Stralsund'un kent planının temel taşı olarak ortaya çıkan bu cadde, Orta Çağ Hanse Birliği ağının ve kent içi ticaretin ana damarını oluşturarak, yerleşim

düzeni, ekonomik işlevler ve sosyo-kültürel hareketlilik bakımından bölgenin çekim merkezi haline gelmiştir (Hoffmann vd., 2013, s. 5).

Mönchstraße'nin tarihi, Stralsund'un kentleşme sürecinde temel bir rol üstlenmiştir. 13. yüzyılda Prens Witzlaw'ın Stralsund'a şehir hakları vermesiyle birlikte, yerleşim hızla gelişmiş ve kısa sürede Baltık liman ticaretinin en önemli merkezlerinden biri olmuştur. Bu dönemde şehir, ticaret yolları ve liman bağlantıları üzerinden hem Hanse Birliği ağına dahil olmuş hem de bölgesel olarak yüksek bir refah ve nüfus artışı yaşamıştır.

Mönchstraße, adı Dominikanların bu cadde üzerinde 1251'de başlattığı Katharinenkloster'a (Aziz Katarina Manastırı) dayanan, kent planının ilk ana eksenlerinden biridir. 1300 yılında belgelerde ilk kez adı geçen bu yol, kuzeydeki ticaret alanlarını, depoları ve lonca binalarını güneydeki konut ve atölyelerle birleştiren ana arter olarak gelişmiştir. Caddedeki ardışık tuğla evler ve depolar, Hanse döneminin karma işlevli ticaret-konut organizasyonunu biçimlendiren tipik örneklerdendir. Bu yoğun mekânsal ve ekonomik gelişimin, Stralsund'un kısa sürede Baltık ticaretinde öne çıkan bir merkez olmasına doğrudan katkısı olmuştur (Lutter, 2022, s. 26).

14. yüzyılla birlikte tüccar sınıfının refahının artmasıyla Mönchstraße'deki yapı stoğu ve fonksiyonel çeşitlilik de hız kazanmış, tuğla evlerin taşıyıcı duvarları üzerine dayanıklı taş temeller, renkli cephe fayansları ve işlevsel çatı katları eklenmiştir. Hanseat sisteminin getirdiği serbest ticaret ortamı, yapım tekniklerinin ve sosyal organizasyonun daha sofistike hale gelmesini sağlamıştır (Deutsche Stiftung Denkmalschutz, 2016, s. 5). Mönchstraße yalnızca coğrafi bir eksen değil, aynı zamanda Stralsund'un toplumsal ve işlevsel ayrışmasının mekânsal izdüşümüdür. Kuzeyi lonca binalarının, ticari hanların ve depoların yoğunlaştığı bir alan sunarken, caddenin güneyinde ise zanaatkâr atölyeleri, konutlar ve aile yaşamı öne çıkar. Bu işlevsel dağılım, Hanse kentlerinde görülen "işlevsel ayrışma, görsel bütünlük" (funktionale Trennung, visuelle Einheit) ilkesinin bir yansımasıdır. Özellikle yapıların alt katlarındaki kemerli bodrumlar (Kemlader), ticari malların (tahıl, tuz, tuzlanmış balık) depolandığı ve sosyal statünün belirlediği ekonomik kümelenmeyi güçlendirmiştir (Lutter, 2022, s. 22).

Mekânsal modelin temelinde, alt katlarda üretim, depolama ve ticaret; üst katlarda ise aile yaşamının ve temsili davetlerin yürütüldüğü odalar bulunur. Bu hiyerarşik kurgunun sunduğu çok işlevlilik, Stralsund'daki sosyal strüktürün mimariye doğrudan nasıl yansıdığını gözler önüne serer. Mönchstraße'nin bugünkü adı, 1869'da kentte yürürlüğe giren kapsamlı sokak numaralandırma ve isimlendirme reformunun sonucudur. Daha önce, caddenin belli bölümleri "Am Hospitaler Tor", "Ramsberg" ya da "Auf dem Hüx" gibi farklı yerel adlarla anılmış ve her bölüm, Orta Çağ boyunca belirli lonca ve zanaatkâr gruplarına ev sahipliği yapmıştır (Lutter, 2022, s. 33).

16. ve 17. yüzyıl Reformasyon döneminde, dini mülkiyetin el değiştirmesi sonucu manastır çevresindeki taş yapılar loncalara geçmiş, konutlar ise kısmen burjuva şehir evlerine (bürgerhaus) dönüşmüştür. 18. yüzyılda barok cephe eklemeleriyle cadde profili zenginleşmiş, 19. yüzyılda ise utlucht çıkmalar binanın silüetini yeni bir mimari derinliğe taşımış hem iç mekân hem sokağa yönelik etkileşim artmıştır (Lutter, 2022, S. 25).

Günümüzde Mönchstraße, UNESCO tarafından "Stralsund ve Wismar Tarihi Hanse Kentleri" kapsamında Dünya Kültür Mirası ilan edilen ve özgün ortaçağ dokusunu nadiren koruyabilen bir kent parçasıdır. Sokak boyunca tescillenmiş 80'den fazla yapı,

değişen mimari tarzların; Gotik, Barok, Rokoko ve modern müdahalelerin çok katmanlı bir mozaik şeklinde üst üste eklenmesini yansıtır (Deutsche Stiftung Denkmalschutz, 1999).

Bu kentsel doku hem ticari gelişimin hem toplumun sosyo-ekonomik dönüşümünün izini taşır: Mönchstraße, Hanse'nin ticari dinamiklerinden reform ve modern kentleşmeye, endüstri devrimi sonrası morfolojik değişimlerden çağdaş koruma ve müzeleşme süreçlerine kadar tüm tarihi kırılma noktalarını bünyesinde barındırır. Mönchstraße 38 ise, bu aksın ruhunu katmanlar halinde taşıyan ve mimariyi toplumsal hafıza ile birleştiren nadir bir "yaşayan arşiv"dir (Lutter, 2022, s. 25).

### Yapı Tarihi

Mönchstraße 38 Müze Evi'nin yapı tarihi, Stralsund'un tarihsel, ticari ve sosyo-kültürel evrimiyle örülü, çok katmanlı bir süreklilik taşır. Bu ev, yaklaşık 1320'de inşa edildiği Hanse döneminden günümüze kadar geçen süreçte, her dönemin mimari tekniklerini ve kent hayatına özgü yaşam biçimlerini bünyesinde toplamıştır. Orijinal planlamasında, yoğun kent dokusu ve ticaret merkezlerinde yaygın olan Krämerhaus ve Dielenhaus tipolojisi tercih edilmiştir; Elbe ile Oder arasındaki tarihsel konut stoğuna ilişkin araştırmalar, Mönchstraße 38'i bu tipolojinin bölgedeki başat örneklerinden biri olarak tanımlar (Kimminus-Schneider, 2002).

Kalın tuğla dış duvarlar ve merkezde yükselen Hausbaum sistemi - Ortaçağ Alman mimarisinin statik yeniliklerinden biri - yükü eşit dağıtarak hem binanın uzun ömürlü olmasını hem de adım adım katmanlaşmasını sağlamıştır. Eğim açısı yaklaşık 60° olan yüksek gotik çatı, hem kente simgesel bir silüet kazandırmakta hem de Baltık iklimine uyumlu bir iç ortam sunmaktadır. Geniş taş döşemeli diele, Ortaçağ'da hem ticaret hem de lonca buluşmalarına ev sahipliği yapmıştır (Lutter, 2022, s. 21) (Resim 1).

### Resim 1.

Müze Evi Giriş Çizimi (Stralsund Museum, 2024)



Restorasyon sürecinde yapılan dendrokronolojik analizler (ahşap malzemenin yaşının tarihlendirilmesi), hem çatıda hem döşemede 1308-1323 arasında kesilmiş orijinal ağaç malzemenin hâlâ yerinde korunduğunu göstermiştir. Bodrum katında su yalıtımı, taş temel üzerindeki tuğla örgüsü ve çapraz kemerli depolar, Stralsund'un zemin suyu ve nem sorununa Ortaçağ mühendisliğiyle üretilmiş, uzun ömürlü ve sürdürülebilir bir çözüm sunulduğunu ortaya koymaktadır (Stralsund Museum, 2024) (Resim 2).

**Resim 2.**  
Müze Evi Bodrum Katı (Yazar Arşivi, 2026)



Yapının fonksiyonları zaman içinde sürekli dönüşüm geçirmiştir. Gotik dönemde ticari hol ve konut alanları bir arada tasarlanmış, ticaret-ikamet sentezi hem zemin hem de üst katlarda net biçimde fiziksel olarak ayrıştırılmıştır. 17. yüzyılda konut işlevi ön plana çıkarken, von Karter ailesinin yapıya getirdiği barok eklemeler - özellikle "hübsche Stube", gömme dolaplar ve duvar rafları - evin temsili ve konforlu bir yaşam alanına dönüşmesine yol açmıştır (Lutter, 2022, s. 25).

18. yüzyılda dış cepheye eklenen ahşap çıkımlar (utlucht), hem sokak silüetini dinamikleştirmiş hem de iç mekânda ışık alma koşullarını iyileştirmiş; bu tür mimari adaptasyonlar Baltık şehirlerinin Hanse döneminde uluslararası etkileşim ağlarına eklenmesini yansıtmaktadır (Kimminus-Schneider, 2002).

19. yüzyılda erken rokoko üsluplu kapılar, sıvalı duvarlar ve dekoratif şömineler, mevcut gövdeyi kaldırmadan, yeni katmanlar olarak yapıya eklenmiş; böylece Mönchstraße 38, Stralsund'un toplumsal ve mimari hafızasını üst üste biriken katmanlar hâlinde taşıyan bir "mimari stratigrafi"ye dönüşmüştür (Deutsche Stiftung Denkmalschutz, 2016, s. 7). Zemin döşemesinden çatı iskeletine, cephe tuğlasından iç mekân duvar raflarına kadar her malzeme ve teknik unsur hem dönemin yaşama alışkanlıklarına hem de kentlinin kolektif belleğine doğrudan referans verir. Modern koruma sürecinin katkılarıyla bu yapı, Stralsund ve Baltık coğrafyasında "yaşayan bir arşiv" ve disiplinler arası araştırmalar için örnek bir "mikroarşivdir (Deutsche Stiftung Denkmalschutz, 2016, s. 7).

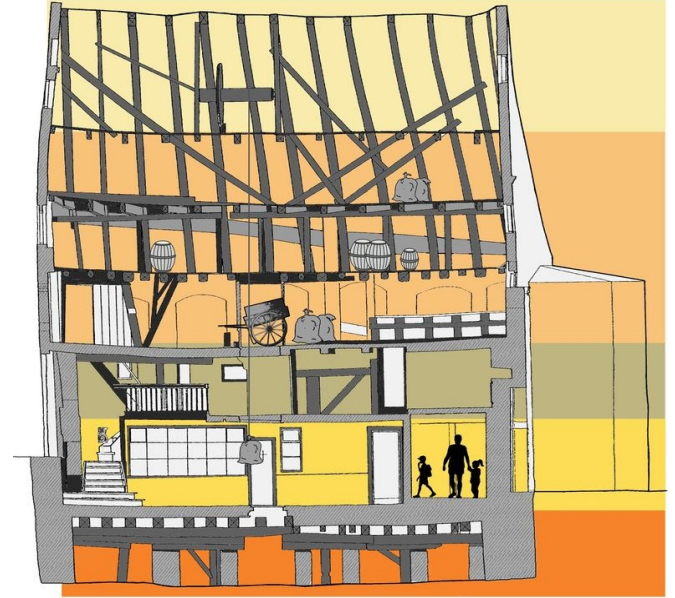
### Mimari Analiz

Bu bölümde, yukarıda açıklanan katmanlı okuma yöntemi ve tekil vaka analizinin birinci düzeyi doğrultusunda, Mönchstraße 38'in plan şeması, tipoloji ve cephe kurgusu kronolojik olarak çözümlenmektedir. Mönchstraße 38 Müze Evi'nin mimari analizi, Stralsund'un sosyo-ekonomik tarihine, Hanseatik kent dokusunun evrimsel süreçlerine ve çok tabakalı bir kent belleğinin mimari düzleme nasıl yansıtıldığına dair zengin ve katmanlı bir örnek sunar. Bu yapının özgün değeri yalnızca 14. yüzyılın gotik şemasına değil, sonraki her yüzyılda yaşadığı mekânsal, işlevsel ve estetik müdahalelere de dayanmaktadır.

Mönchstraße 38'in temel formu, kuzey Almanya Hanse kentlerine özgü "Dielenhaus" tipolojisinin en tamamlanmış örneklerinden biridir; Elbe-Oder bölgesi konut araştırmalarında, Stralsund'daki bu yapı Dielenhaus/Krämerhaus tipinin örnek

vakalarından biri olarak ele alınır (Kimminus-Schneider, 2002). Dielenhaus'lar, alt katta yapının tüm derinliğine uzanan geniş ticaret holü (diele), üst katlarda ise ikamet ve "Lagerböden" olarak kullanılan depo/speicher katlarının bulunduğu, kentsel-ticari çok işlevliliğiyle öne çıkan yapılardır. Mönchstraße 38'deki ana hol, taş döşemeleriyle tarih boyunca hem mal tartımı hem de sosyal etkileşimler için kullanılmış; düzenini ise örnek Hausbaum (ana ahşap kolon) gibi taşıyıcı yenilikler belirlemiştir (Resim 3).

**Resim 3.**  
Müze Evi Kesiti (Stralsund Museum, 2024).



Girişten itibaren taş döşemeli hol, ticari işlevlerle lonca buluşmalarının omurgasıdır (Resim 4); arka bölümde yer alan "Stube", ısıtma sistemi ve ahşap duvar panelleri sayesinde aile hayatının ve temsili gündelik yaşamın merkezi hâline gelmiştir (Resim 5).

**Resim 4.**  
Müze Evi Giriş (Yazar Arşivi, 2026)



**Resim 5.**  
*Isınma Bölümü (Yazar Arşivi)*



Yapının dış cephesi, gotik döneme ait keskin alınlık, dikey baskınlık ve kiremit tuğla örgüsüyle “Giebelhaus” tipolojisini taşır. Cephenin sokağa bakan geniş yüzeyi, yerel kent silüetinde statü göstergesi olarak işlev görmüş, zaman içinde yeni katmanlar eklenerek (barok süslemeler, rokoko pencere kemerleri) çok katmanlı bir cephe kurgusu oluşmuştur. 18. yüzyıldaki *Utluchten* eklemeleri, Stralsund mimarlığına özgü hem hacim hem de ışık kazandırırken, ticari cepheden konut ağırlıklı kullanıma evrimsel bir ipucu sunar; bu çıkmaların, Orta Çağdan devralınan mahzen/keller üzerinde yükselen ve sokak kotuna doğru taşan “Buden” olarak hem sokak satışı hem de altındaki depolama işleviyle ilişkilendiği, Hausforschung literatüründe ayrıntılı olarak tartışılmaktadır (Kimminus-Schneider, 2002) (Resim 6).

**Resim 6.**  
*Müze Evi Dış Cephe (Yazar Arşivi, 2026)*



Mönchstraße 38’in iç mekânı, üst üste biriken ve hiçbirini silmeyen mimari katmanların örnek kitabı niteliğindedir. İlk gotik taş döşemelerle başlayan, daha sonra barok dönem gömme dolapları ve 19. yüzyıl sekili kapı süslemeleriyle devam eden bu iç bütünlük, her tarihî dönemin izinin eşit biçimde bırakıldığı nadir bir örnek oluşturur. “Hübsche Stube” (barok oturma odası), 17. yüzyılın konfor arayışını ve toplumsal temsiliyetini ahşap işçiliğiyle yansıtır; duvar aplikleri ve yüklük detayları hem fonksiyonel hem görsel bir zenginlik sunar (Lutter, 2022, s. 7) (Resim 7).

**Resim 7.**  
*Müze Evi Hübsche Stube (Yazar Arşivi, 2026)*



Ticaret mekânı ve konut alanı arasındaki geçirgenlik, üst katlarda daha belirgin hâle gelir. Farklı dönemlere ait kirişler, tavan süslemeleri, renk katmanları ve yerel üretim nesnelere “Lagerböden” üzerinde birleşir; bu speicher katları, Hanse döneminde malların depolanması ve dikey lojistik için kullanılmıştır. Çatı katındaki orijinal ahşap mekanik makara (*Aufzugsrad*), malların diele’den üst katlardaki Lagerböden’e taşınmasını sağlayan, Hanse dönemi ticaretinin lojistiğini ve Ortaçağ ticari mimarisinin işlevsel çözümlerini koruyan benzersiz bir teknik miras olarak günümüze ulaşmıştır (Kimminus-Schneider, 2002) (Resim 8).

**Resim 8.**  
*Mekanik Makara (Yazar Arşivi, 2026)*



### Strüktürel ve Teknik Süreklilik

Yapının taşıyıcı sisteminde yer alan Hausbaum'un yedi yüzyıllık işlevi ve orijinal strüktürel çözümü hâlâ yerinde görülebilir. Zemin ve üst katlarda strüktürel yükün eşit şekilde zemine aktarılması, tüm gövdenin nem, çökme ve malzeme yıpranması gibi doğal sorunlara karşı dirençli kalmasının temel nedenidir. Restorasyon sırasında çatı kirişlerinden alınan örneklerde gotik dönemin marangozluk tekniklerinin hâlen okunabilir olması, malzeme sürekliliği ile zamanın teknik arşivi arasındaki bağın önemini göstermektedir. Elbe ve Oder arasındaki tarihsel konut stokuna ilişkin Hausforschung çalışmaları, bu bağlamda Mönchstraße 38'i hem uzun erimli strüktürel süreklilik hem de "Nutzungsspuren" (kullanım izleri) açısından ana örneklerden biri olarak konumlandırmaktadır.

Mönchstraße 38, yalnızca tekil bir ev değil, Hanseatik ticaret kenti morfolojisinin, kullanım hiyerarşilerinin ve tarihsel kent sürekliliğinin yapı ölçeğindeki yoğunlaşmış bir örneği olarak okunmalıdır (Fritzsche ve Adam, 2012). Mönchstraße 38'in asıl benzersizliği, tüm mimari eklerin üst üste binmesine rağmen hiçbir dönemin önceki dönemi tamamen silmemiş olmasıdır. Yapının duvarlarında, tavan kirişlerinde ve döşemelerinde farklı çağlara ait çok sayıda katman eşzamanlı olarak gözlemlenebilir. Bu durum, hem estetik anlamda bir palimpsest (katmanlaşmış mekân) hem de kent belleğinde "yaşayan arşiv" işlevi taşıyor (Lutter, 2022, s. 58) (Resim 9, 10).

**Resim 9.**  
Üst Kat (Yazar Arşivi, 2026)



Barok, rokoko, gotik ve modern müdahaleler mekânda eşzamanlı olarak izlenebilmektedir; ticaret holünde gotik kapı kemerleriyle birlikte 19. yüzyıla ait boya katmanları, "Hübsche Stube"de ise 18. yüzyıl gömme dolap düzeni ile modern müze aydınlatma elemanları yan yana bulunmaktadır. Bu çoğul katmanlı durum, mekânın yalnızca strüktürel değil, anlatısal, tarihsel ve toplumsal sürekliliğini de okunabilir kılan bir mimari ortam oluşturur.

Mönchstraße 38'in mimari kompozisyonu, Stralsund'un Hanse birikimini günümüz kent mirasında canlı tutmanın en rafine ve dinamik örneklerinden biri olarak ortaya çıkar. Yapı, hem arkeolojik hem tarihsel hem de malzeme teknolojisi açısından disiplinlerarası akademik araştırmalar için bir laboratuvara dönüşmüştür (Thomas ve Volksdorf, 1999, s. 51). Modern dijital belgeler, 3B taramalar ve dijital envanterler aracılığıyla katmanlara yapılan müdahalelerin izlenebilir olması, strüktürel

sürekliliğin ve zamansal çokluluğun hem bilimsel hem de anlatısal değerini güçlendirmektedir.

**Resim 10.**  
Üst Kat (Yazar Arşivi, 2026)



### Restorasyon Süreçleri

Mönchstraße 38'in 1996-1999 yılları arasındaki restorasyonu, Almanya ve Avrupa koruma tarihinde yaşanan paradigma değişimini somutlaştıran model bir uygulama olarak öne çıkar. Deutsche Stiftung Denkmalschutz (DSD) liderliğinde, Stralsund Museum ve Landesamt für Denkmalpflege işbirliğiyle yürütülen projede, yapı önce ayrıntılı biçimde belgelenmiş; tüm duvar yüzeyleri, ahşap birleşimler, tavan kirişleri ile boya ve sıva katmanları çizimsel ve fotoğrafik olarak kayda alınarak bir "Bauschichtenarchiv" (yapı katman arşivi) oluşturulmuştur. Bu arşiv, her müdahalenin izlenebilir ve gerektiğinde geri alınabilir olmasını sağlayarak, restorasyon sürecini bilimsel temelli bir laboratuvar ve referans noktası hâline getirmiştir. Hausforschung literatüründe de vurgulandığı üzere, bu yaklaşım Mönchstraße 38'i yalnız mimari değil, yapı katmanları ve "Nutzungsspuren" (kullanım izlerinin) okunabilirliği açısından da örnek bir vaka konumuna taşımaktadır.

Projede "zamansal dürüstlük" ve "malzeme etiği" kavramları merkeze alınmış; yapının herhangi bir dönemine ayrıcalık tanımak yerine tüm hasar ve değişim izlerinin görünür ve okunabilir kalması hedeflenmiştir. Gotik çatı kirişlerinin paslanmaz çelik germe elemanlarıyla güçlendirilmesi, orijinal ahşap ve taşın mümkün olduğunca yerinde korunması; kireç-hidrolik enjeksiyonla tuğla konsolidasyonu ve ahşap kirişlerde gazsız termal sterilizasyon kullanılması, geri dönüşümlü ve mümkün mertebe anti-yıkıcı tekniklerin tercih edildiğini göstermektedir. Her çatlak, boya sıyrığı ve sıva dökülmesi, estetik "yaşlılık"ın parçası olarak yorumlanmış ve yapının anlatısına dâhil edilmiştir.

Restorasyonun ayrılmaz bileşeni olan arkeolojik çalışmalar, yapının Ortaçağ'dan 19. yüzyıla uzanan gündelik, ekonomik ve sosyal işleyişine ilişkin birinci elden veri üretmiştir. Bodrum ve diele çevresinde gerçekleştirilen kazılarda seramik ve pişmiş toprak kaplar, dikiş iğneleri, kandil ve lamba parçaları, taş ve ahşap mutfak gereçleri ile metal zanaat aletleri saptanmış; bunların çokluğu, yapının eş zamanlı olarak ticaret, üretim ve gündelik yaşam mekânı olarak kullanıldığını göstermiştir. Arkeobotanik analizler arpa, buğday, keten, baklagiller, ceviz, çeşitli baharat tohumları ve deniz ürünleri kalıntıları ortaya koymuş; bu bulgular Hanse ticaret ağlarının gıda ve tüketim

pratikleri üzerinden okunmasına imkân tanımıştır (Resim 11). Hayvan kemikleri katmanlarındaki farklılaşma, yoksulluk ve refah dönemlerini, toplumsal tabakalar arası beslenme ayrımlarını ortaya koyarak arkeoloji ile sosyal tarih arasındaki organik ilişkiyi güçlendirmiştir (Lutter, 2022).

**Resim 11.**

*Tahıl Buluntuları (Yazar Arşivi, 2026)*



Buluntular, restorasyonun ardından çağdaş müzecilik ilkeleriyle “yerinde sergi” (in situ) modeliyle korunmuş; pişmiş toprak nesnelere, taş mutfak gereçleri ve seramikler, ilgili işlevsel alanlarında teşhir edilmiştir. Schwarzküche (kara mutfak) gibi odalarda bulunan ahşap kazan kalıntıları, özgün bağlamı içinde anlatımla halka sunulmakta; arkeobotanik ve kemik materyaller konservasyon laboratuvarında sabit iklim koşullarında saklanarak dijital arşivlere kaydedilmektedir. Böylece Mönchstraße 38, Stralsund ve Baltık Hanse kentlerinde mimarlık, şehir tarihi ve kentsel arkeolojinin birlikte okunabildiği bir “mikroarşiv” işlevi üstlenmiştir (Möller, 2000).

Restorasyon sürecine toplumsal katılım da dâhil edilmiştir. Mönchstraße 38’in müzeleşmesi ve korunması, kentin eğitim kurumlarıyla işbirliği içinde, konservasyon bilimi ile mimarlık eğitiminin buluşma noktası hâline gelmiş; öğrenciler ve uzmanlar farklı dönemlerin malzeme davranışlarını, koruma yöntemlerini ve alan arkeolojisini yerinde gözlemleyebilmiştir. Süreç boyunca oluşturulan dijital envanterler, 3B taramalar ve çevrimiçi belgeleme yöntemleri, arşiv ve koruma pratiğini uluslararası standartlarla uyumlu, şeffaf ve güncellenebilir bir zemine taşımıştır (Hoffmann vd., 2013). Bu dijital belgeleme süreci, mimari mirasta 3B belgelemeye ve HBIM/dijital arşivlemeye yönelik güncel metodolojik tartışmalarla uyumludur (Santana Quintero vd., 2007).

Bu bütüncül yaklaşım, Mönchstraße 38’in restorasyonunu yalnız Stralsund ölçeğinde değil, Avrupa bağlamında da “onarıcı değil anlatıcı”, “salt fonksiyonel değil deneyimsel” bir koruma paradigmasının güçlü bir örneği hâline getirmiştir. Dijital belgeleme süreci, mimari mirasta 3B belgelemeye ve HBIM/dijital arşivlemeye yönelik güncel metodolojik tartışmalarla uyumludur; özellikle tarihî yapılarda geometrik verinin arşivsel, malzeme-temelli ve müdahale odaklı bilgilerle birlikte modellenmesi yönündeki yaklaşımlarla örtüşmektedir (Santana Quintero vd., 2007).

## Ruskin Bağlamında Yaşanmışlık ve Minimal Müdahale

Analizin ikinci düzeyi kapsamında, restorasyon sürecinde benimsenen kararlar John Ruskin’in yaş/patina ve restorasyon eleştirisi çerçevesinde yeniden okunmuştur. Restorasyon sürecinde benimsenen “zamansal dürüstlük” ve “malzeme etiği” ilkeleri, Ruskin’in yaş ve patinaya atfettiği değer ile restorasyon eleştirisiyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Ruskin’in restorasyonu çoğu zaman “gizli bir yıkım” olarak nitelemesi, idealize edilmiş bir “ilk hâl” üretmek yerine, zamanın bıraktığı izlerin korunmasını savunur (Ruskin, 1849/2015). Mönchstraße 38’de hiçbir tarihsel katmanın silinmemesi, çatlakların, aşınmış yüzeylerin, farklı boya ve sıva katmanlarının korunması, bu Ruskin’i “dokunulmamış yaşanmışlık” ilkesinin pratik bir yansımasıdır. Gotik çatı kirişlerinin “değiştirilmeden güçlendirilmesi” ve özgün malzemenin azami ölçüde yerinde tutulması, müdahalenin kaçınılmaz olanla sınırlandırıldığı, yani minimal müdahale stratejisinin benimsendiğini göstermektedir. Bu yaklaşım, yapının “yaşlılık estetiği”ni ortadan kaldırmak yerine, onu kentsel belleğin taşıyıcısı olarak güçlendiren Ruskin’i bir etik doğrultuda okunabilir.

## Brandi Bağlamında Ayırt Edilebilir Ek ve Bütünlük

Benzer biçimde, çağdaş eklerin dili ve katmanlar arası ilişki, Cesare Brandi’nin estetik-tarihsel bütünlük ve ayırt edilebilir ek kavramları ışığında sistematik olarak değerlendirilmiştir. Mönchstraße 38’in restorasyonunda çağdaş eklerin tarihsel kabuğu taklit etmekten kaçınarak, fakat onunla çatışmadan tasarlanması, Brandi’nin ayırt edilebilir ek ve estetik-tarihsel bütünlük ilkeleriyle uyum içindedir (Brandi, 1963/2005). Yeni taşıyıcı ve teknik elemanlar, özgün taş ve ahşap doku ile karışmayacak, aynı zamanda bütünsel algıyı bozmayacak biçimde, bilinçli biçimde farklılaştırılmıştır.

Katmanların stratigrafik biçimde belgelenmesi, her müdahalenin kendi tarihsel ve teknik bağlamıyla tanımlanması, Brandi’nin “potansiyel birlik” kavramını destekler; gotik, barok, rokoko ve modern izler bir arada var olurken, yapı estetik olarak hâlâ tekil bir bütün olarak algılanabilir.

Bu yaklaşım, Almanya’daki Denkmalpflege mevzuatının tarihsel görünümün bütünü ve aktarılmışlık değeri vurgusunu, Venedik Tüzüğü’nün tarihsel belge ve ayırt edilebilir ek ilkelerini, Nara Belgesi’nin çoğul otantiklik anlayışını ve Burra Şartı’nın değer-temelli koruma yaklaşımını da pratiğe taşımaktadır. Böylelikle Mönchstraße 38’in restorasyonu, Ruskin’i yaş/patina duyarlılığı ile Brandi’ci estetik-tarihsel bütünlüğü, ulusal ve uluslararası koruma ilkeleriyle buluşturan örnek bir “yaşayan laboratuvar” modeli sunmaktadır.

## Sonuç

Mönchstraße 38 Müze Evi, Stralsund’un Hanse döneminden günümüze uzanan çok katmanlı tarihini, Ruskin ve Brandi ekseninde okunabilen örnek bir “yaşayan arşiv” modeli olarak ortaya koymaktadır. Yapı, tek bir “doğru” ya da “ideal” döneme yeniden döndürülmek yerine, farklı yüzyıllara ait malzeme, iz ve mekânsal kurguların üst üste okunabildiği bir bellek mekânı olarak korunmuş; böylece modern koruma pratiğinde zamansal süreklilik ve katmanlılık ilkelerini görünür kılmıştır. Bu değerlendirmeler, arşiv ve restorasyon belgelerine dayalı tarihsel yeniden kurgu ile yerinde katmanlı okuma ve Ruskin-Brandi eksenli kuramsal çözümlenmeyi birleştiren yöntemsel çerçeveye dayanmaktadır.

Ruskin bağlamında, restorasyonun “gizli bir yıkım”a dönüşmesini engelleyen temel unsur, yaş ve patinanın bilinçli biçimde görünür bırakılmasıdır. Mönchstraße 38’de duvar katmanları, zemin izleri, strüktürel aşınmalar ve kullanım izleri,

temizlenip silinmesi gereken “kusurlar” olarak değil, tarihsel tanıklığın asli bileşenleri olarak ele alınmış; müdahale, kaçınılmaz teknik gerekliliklerle sınırlı tutularak yapının savaş, işlev değişimi ve toplumsal dönüşümlerle şekillenen “yaşanmışlığı” korunmuştur. Bu tutum, Ruskinci yaş/patina duyarlılığıyla uyumlu, geri çekilmiş ve etik bir koruma anlayışını somutlaştırır.

Brandi’nin estetik-tarihsel bütünlük ve ayırt edilebilir ek ilkeleri açısından bakıldığında, Mönchstraße 38’in restorasyonu, çoklu katmanların kaotik bir yığılma hâline gelmesini değil, algılanabilir bir bütün oluşturmasını hedefleyen bir kurgu sunar. Müze işlevine hizmet eden çağdaş ekler ve teknik müdahaleler, tarihsel kabuğu taklit etmeyen, fakat onunla çatışmadan var olan, açıkça tanınabilir yeni katmanlar olarak tasarlanmıştır. Böylece yapı, Hanse dönemi Dielenhaus tipolojisini, barok-rokoko iç mekân eklemelerini ve çağdaş müze düzenlemelerini Brandi’nin “potansiyel birlik” kavramına uygun biçimde tek bir estetik-tarihsel bütün içinde bir araya getirir; ne tek bir döneme indirgenir ne de katmanlı yapısı anlaşılabilir hâle gelir.

Almanya’daki Denkmalschutz anlayışı ve uluslararası koruma belgeleri bağlamında, Mönchstraße 38’in koruma modeli, tarihsel belgenin korunması, otantikliğin çoğul boyutları ve değer-temelli karar süreçleriyle uyumlu bir çizgi izler. Yapı, yalnızca malzeme özgünlüğü üzerinden değil; Hanseatik ticaret örgütlenmesi, konut-üretim-ticaret ilişkileri, kentsel hiyerarşi ve yerel hafızanın sürekliliği üzerinden de otantik bir tanıklık olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Mönchstraße 38, ulusal mevzuatın “tarihsel görünümün bütünü” ve “aktarılmışlık değeri” vurgusunu, Venedik Tüzüğü’nün tarihsel belge ve ayırt edilebilir ek ilkelerini, Nara Belgesi’nin çoğul otantiklik anlayışını ve Burra Şartı’nın değer-temelli düşünce sistemini birleştiren hibrit bir model sunar. Mönchstraße 38, kentsel belleğin maddi ve anlatsal olarak düğümlendiği bir “bellek mekânı” olarak da okunabilir; bu yönüyle yapı, tarihsel izlerin yalnızca korunmadığı, aynı zamanda kamusal anlam üretimine açıldığı bir mekânsal arşiv niteliği kazanır.

Sonuç olarak Mönchstraße 38 Müze Evi, Stralsund’un kentsel belleğini taşıyan bir omurga olmanın ötesinde, Ruskinci yaş/patina duyarlılığını ve Brandi’ci estetik-tarihsel bütünlük arayışını Almanya’daki Denkmalpflege pratiği ve uluslararası koruma paradigmalarıyla buluşturan örnek bir koruma laboratuvarı olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda Mönchstraße 38, dijital belgeleme, minimum müdahale ve kamusal erişilebilirlik ekseninde tartışılan güncel Denkmalpflege ve architectural heritage documentation yaklaşımlarıyla da örtüşen bir model sunmaktadır.

Kimminus-Schneider’in tarihsel ev ve Hausforschung odaklı yapısal/kullanım tarihini merkez alan okuması ile burada geliştirilen koruma kuramı odaklı “yaşayan arşiv” yaklaşımı birlikte düşünüldüğünde, Mönchstraße 38 hem yapı tarihi hem de koruma teorisi düzeyinde referans bir örnek niteliği kazanmaktadır. Çok katmanlı kentsel miras alanlarında gelecekte yürütülecek projeler için bilimsel belgeleme, anlatsal bütünlük ve toplumsal katılım arasında kurulan bu dengeli yaklaşım, geliştirilebilir ve uyarlanabilir bir referans çerçevesi sunmakta; böylece korumanın yalnız fiziksel bir müdahale değil, aynı zamanda etik ve kamusal bir müzakere alanı olduğunu güçlü biçimde hatırlatmaktadır. Mönchstraße 38 için geliştirilen koruma yaklaşımı, tarihî kent merkezlerinde katmanlı doku, kullanım sürekliliği ve toplumsal katılımı birlikte gözetken, güncel kentsel miras tartışmalarıyla uyumlu bütüncül bir model ortaya koymaktadır.

**Etik Kurul Onay Belgesi:** Yazar, etik kurul onay belgesine gerek olmadığını beyan etmiştir.

**Hakem Değerlendirmesi:** Dış bağımsız.

**Çıkar Çatışması:** Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

**Finansal Destek:** Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

**Yapay Zeka Kullanımı:** Kullanılmamıştır.

**Ethics Committee Approval Certificate:** The author declared that an ethics committee approval certificate is not required.

**Peer-review:** Externally peer-reviewed.

**Conflict of Interest:** The author has no conflicts of interest to declare.

**Financial Disclosure:** The author declared that this study has received no financial support.

**Use of Artificial Intelligence:** Not used

### Kaynaklar

- Araoz, G. (2011). World heritage historic urban landscapes: Defining and protecting authenticity. *APT Bulletin: The Journal of Preservation Technology*, 42(2-3), 33-37. <http://www.jstor.org/stable/25433949>
- Australia ICOMOS. (2013). *The Burra Charter: The Australia ICOMOS charter for places of cultural significance*. Australia ICOMOS Incorporated.
- Bandarin, F., & van Oers, R. (2012). *The historic urban landscape: Managing heritage in an urban century*. Wiley Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781119968115>
- Brandi, C. (1963/2005). *Teoria del Restauro (Restorasyon Kuramı, Türkçeye çev.: Remzi Ülker & M. Yazıcıoğlu, 2005)*. Rom: Edizioni di Storia e Letteratura.
- Deutsche Stiftung Denkmalschutz. (1999). *Museumshaus (Mönchstraße) - Ein Haus der Deutschen Stiftung Denkmalschutz*. DSD Publikationen.
- Deutsche Stiftung Denkmalschutz. (2016). Im Zeichen der Veränderung - Das Museumshaus Mönchstraße 38 in Stralsund. *Monumente Online*. <https://www.monumente-online.de> adresinden alındı
- Dore, C., & Murphy, M. (2017). Current state of the art historic building information modelling. *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, XLII-2/W5, 185-192. <https://doi.org/10.5194/isprs-archives-XLII-2-W5-185-2017>
- Fai, S., & Rafeiro, J. (2014). Establishing an HBIM methodology for heritage documentation. *ISPRS Annals of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, II(5), 123-130. <https://doi.org/10.5194/isprsannals-II-5-123-2014>
- Fritzschke, S., & Adam, B. (2012). The European city - A model for future urban development and its elements. *Die Erde - Journal of the Geographical Society of Berlin*, 143(1-2), 105-127. <https://doi.org/10.12854/erde-143-25>
- Hoffmann, F., Möller, G., & Friederike, T. (2013). *Denkmalplan Stralsund-Recherchen und Analysen für die Pflege des Welterbes*. Thomas Helms Verlag.
- ICOMOS. (1964). *The Venice Charter 1964*.
- Kimminus-Schneider, C. (2002). Vom Kramerhaus zum Museum: Das Museumshaus Mönchstraße 38 in Stralsund. *Bericht über die Tagung des Arbeitskreises für Hausforschung in Barth und Stralsund vom 1. bis 5. Oktober 1998*. 42, s. 381-404. Marburg: Michael Imhoff Verlag.
- Kudra Beroš, V. (2020). Archive as a depository of shared memories, history and identity. *Migration and Ethnic Themes*, 36(2-3), 173-196. <https://doi.org/10.11567/met.36.2.3>

- Lutter, M. (2022). *Das Stralsunder Museumshaus - Ein Krämerhaus im Wandel der Zeit*. Stralsund: pi-print Verlag.
- Möller, G. (2000). Mittelalterlich-frühneuzeitliches Handwerk in der Hansestadt Stralsund Anmerkungen an Hand archäologischer und schriftlicher Quellen. *Greifswalder Mitteilungen*, (4), 161-174. November 25, 2025 tarihinde file:///C:/Users/yusuf/Downloads/Mittelalterlich\_fruhneuzeitliches\_Handwe.pdf
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *Representations*, 26, 7-24. <https://doi.org/10.2307/2928520>
- Otero, J. (2022). Heritage Conservation Future: Where We Stand, Challenges Ahead, and a Paradigm Shift. *Global Challenges*, 6(1), 1-7. <https://doi.org/10.1002/gch2.202100084>
- Poulios, I. (2014). *The past in the present: A living heritage approach - Meteora, Greece*. London: Ubiquity Press. <http://dx.doi.org/10.5334/bak>
- Rappoport, P. (2015, March 13). *Conservation means "minimum intervention"*. Heritage 21.: <https://www.heritage21.com.au/heritage-practice/conservation-means-minimum-intervention/> adresinden alındı
- Rodwell, D. (2007). *Conservation and sustainability in historic cities*. Oxford: Blackwell Publishing.
- <https://doi.org/10.1002/9780470759547>
- Ruskin, J. (1849/2015). *The Seven Lamps of Architecture*. Smith, Elder & Co (2015 Wentworth Press).
- Santana Quintero, M., Blake, B., & Eppich, R. (2007, June 16). Conservation of Architectural Heritage: The Role of Digital Documentation Tools: The Need for Appropriate Teaching Material. *International journal of architectural computing*, 4, 240-255. <https://papers.cumincad.org/data/works/att/ijac20075204.content.pdf>
- Stralsund Museum. (2024). Museumshaus Mönchstraße 38. (Hansestadt Stralsund, Dü.) November 2025, 2025 tarihinde <https://www.stralsund-museum.de/standorte/museumshaus> adresinden alındı
- UNESCO, ICOMOS, & ICCROM. (1994). The Nara document on authenticity. *Nara Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage Convention (Nara, Japan, 1-6 November 1994)*. Paris: UNESCO World Heritage Centre.
- Vinken, G. (2016). Das Digitale und die Denkmalpflege Bestandserfassung. Arbeitskreis Theorie und Lehre der Denkmalpflege (Dü.), *Jahrestagung 2016* içinde, (s. 12-19). Weimar. <https://www.archernet.org/wp-content/uploads/2018/06/Das-Digitale-und-die-Denkmalpflege.pdf>